

Poznań, 1 07 2022

Prof. dr hab. Zbyszko Melosik
Wydział Studiów Edukacyjnych
UAM

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Agnieszki Niewiary
„Program Erasmus+ w kreowaniu tożsamości społeczno-kulturowej
studentów Uniwersytetu Śląskiego – studium socjopedagogiczne”
Promotor: dr hab. Marek Walancik**

Doktorat stanowi punkt zwrotny w biografii młodego naukowca. To podsumowanie zarówno jego dotychczasowych wieloletnich dokonań badawczych, jak i współpracy z promotorem. Ale to także fascynujące „otwarcie na przyszłość”, w zakresie realizacji aspiracji i pasji naukowych, w tym także pokonywania dalszych szczebli kariery akademickiej. Doktorat jest symboliczną oznaką mądrości i akademickości. I w takie myślenie o doktoracie znakomicie wpisuje się recenzowana rozprawa doktorska Pani Agnieszki Niewiary, w której podejmuje ona bardzo ważny problem naukowy – w perspektywie podejmowanych przez wielu naukowców prób diagnozowania i zrozumienia procesów kształtowania tożsamości młodzieży. Przy czym, szczególnym przedmiotem zainteresowania Autorki jest rola programu Erasmus+ w tym zakresie.

Recenzowaną pracę doktorską można usytuować w polu problemowym edukacji międzykulturowej, jak również studiów kulturowych („cultural studies”).

Ma charakter zdecydowanie interdyscyplinarny. I tylko pozornie stanowi ona jedynie pewne „studium przypadku” (Erasmus+); doktorat ten posiada znacznie szerszy kontekst – wprowadza czytelnika w rzeczywistość współczesnych przemian kulturowych, a także tożsamościowych konfrontacji i stylów życia. Stanowi również fascynującą rekonstrukcję jednego z niezwykle interesujących wariantów socjalizacji młodego pokolenia w świecie różnicy/różnorodności, kulturowego rozproszenia, ale także w świecie stereotypów, etnocentryzmu i marginalizacji.

Po zapoznaniu się z pracą stwierdzam, że spełnia ona wszystkie kryteria przyjmowane przy ocenie dysertacji doktorskiej. Akceptuję przyjęte przez Panią magister Agnieszkę Niewiarę, leżące u podstaw jej badań, analiz i interpretacji założenia teoretyczne i metodologiczne. Pozytywnie oceniam również sposób prowadzonych przez nią w doktoracie narracji. Stwierdzam też, że magister Agnieszka Niewiara zrealizowała założone przez siebie cele badawcze (zarówno w części rekonstrukcyjnej, jak i empirycznej doktoratu).

Doktorat mgr Agnieszki Niewiary (ss. 589) składa się ze wstępu, ośmiu zasadniczych rozdziałów (tworzących jego część teoretyczno-rekonstrukcyjną i metodologiczno-empiryczną), fragmentu podsumowującego, zakończenia, bibliografii i aneksu. Struktura dysertacji jest przejrzysta, poszczególne rozdziały i podrozdziały wynikają jeden z drugiego, tworząc logiczną całość.

We wprowadzeniu Autorka w sposób rzeczowy prezentuje pole problemowe swojego doktoratu i jasno uzasadnia sformułowanie tematu. W rozdziale pierwszym „Przemiany tożsamości” mgr Agnieszka Niewiara w bardzo systematyczny i rzeczowy sposób – rekonstruuje filozoficzne, socjologiczne, psychologiczne i pedagogiczne wymiary pojęcia tożsamości, a także kategorie tożsamości społecznej i kulturowej. Jest to rozdział napisany na bardzo wysokim poziomie. Dowodzi pogłębionych kompetencji analitycznych i interpretacyjnych Autorki doktoratu.

Równie wysoko oceniam bardzo obszerny rozdział drugi: „Tożsamość w świetle wybranych teorii”. Autorka rekonstruuje tutaj wybrane podejścia do rozwoju tożsamości: Tadeusza Lewowickiego, Jerzego Nikitorowicza, Anthony’ego

Giddensa, Paula Ricoura, Wolfganfa Welscha. Podejmuje problem konfrontacji tożsamości tradycyjnej z ponowoczesną. Rozważania Autorki są bardzo erudycyjne, interdyscyplinarne, cechuje je wewnętrzna logika i spójność. Dodam, że rozdział pierwszy i drugi, bogate w treści, dobrze przemyślane i napisane tworzą ramy teoretyczne dla części empirycznej, przy czym, kategorie i pojęcia w nich usytuowane są konsekwentnie wykorzystywane w badaniach oraz w analizie i interpretacji ich wyników. Autorka nie postrzega przy tym w nich tożsamości jako „esencjalistycznej” czy jednorodnej; eksponuje jej kontekstualność i wewnętrzną ambiwalencję.

W rozdziale trzecim „Specyfika programu Erasmus+” Autorka przedstawia ideę i rozwój tego programu, w tym również na Uniwersytecie Śląskim. Rozdział ten napisany jest bardzo dobrze i znakomicie wpisuje się w logikę całej pracy. Pokazuje bogactwo możliwości w edukacyjnych i społeczno-kulturowych międzynarodowych interakcjach (a także integracji) - na konkretnym przykładzie.

Rozdział czwarty zawiera prezentację podstaw metodologicznych przeprowadzonych przez mgr Agnieszkę Niewiarę badań. Przyjmuje ona podejście typu „mixed methods research”, stojąc na stanowisku (s. 165), że „badania ilościowe i jakościowe mają charakter komplementarny, co umożliwia poznanie rzeczywistości naukowej w różny sposób”. Wyrażam w tym miejscu opinię, że wykorzystane przez doktorantkę różnorodne metody badawcze oraz opisane procedury badawcze spełniają wszelkie kryteria poprawności naukowej. Dodam, że rozdział metodologiczny jest rozbudowany i napisany w sposób kompetentny, przy wykorzystaniu niezmiernie bogatej literatury przedmiotu.

Rozdział metodologiczny stanowi bardzo adekwatne wprowadzenie do analizy i interpretacji, zgromadzonego w trakcie badań ogromnego materiału badawczego, zaprezentowanego w rozdziale piątym, szóstym i siódmym. Poświęcone one zostały różnym kontekstom kształtowania tożsamości; przeprowadzone w nich rekonstrukcje są przy tym bardzo pogłębione i kompetentne. Trudno wprost przecenić też nieprawdopodobny wkład pracy mgr Agnieszki

Niewiary w opracowanie uzyskanych danych. Jedynie, w przypadku druku doktoratu w formie książki proponowałbym zastanowienie się nad niewielką zmianą tytułu rozdziału siódmego. O ile bowiem w przypadku rozdziału piątego i szóstego pojawia się kategoria „wyjeżdżających studentów”, to w rozdziale siódmym „badanych studentów”. Czytelnik ma tutaj wrażenie, jakby „badani” studenci nie byli „wyjeżdżającymi” uczestnikami programu Erasmus+.

Stwierdzam, że dokonywane w tych rozdziałach przez mgr Agnieszkę Niewiarę analizy i interpretacje są bardzo przekonujące, bogate w treści i znaczenia. Mają charakter bardzo usystematyzowany i przejrzysty a przy tym erudycyjny i pełen refleksji. Tworzą niezwykle barwne, ale jednocześnie stricte naukowy „obraz” poruszanych problemów. W swojej całości dają unikatowy wgląd w przestrzeń społeczno-kulturową i pedagogiczną programu Erasmus+ a przede wszystkim w społeczne konstrukcje tożsamości studentów tegoż programu. Mgr Agnieszka Niewiara znakomicie radzi sobie zarówno z uzyskanym przez siebie przeogromnym materiałem badawczym, jak i tekstem. Podkreślę raz jeszcze, że w swoich konstrukcjach analitycznych i interpretacyjnych - w części badawczej doktoratu - bardzo konsekwentnie wykorzystuje wprowadzone uprzednio założenia teoretyczne i metodologiczne.

Równie wysoko oceniam rozdział ósmy recenzowanego doktoratu, którego treść dotyczy działalności promocyjnej i organizacyjnej w programie Erasmus+. Ważną i konstruktywną rolę w pracy odgrywa obszerny fragment „Rekapitulacja wyników”.

Nie mam uwag krytycznych do tego doktoratu, chciałbym jednak zaprosić Autorkę do dyskusji w kilku kwestiach. Pierwsza dotyczy wspomnianego już „mieszanego” podejścia badawczego, uwzględniającego możliwość wykorzystania badań ilościowych i jakościowych (mixed methods research). Autorka zajmuje stanowisko określane w literaturze mianem pragmatycznego, które pomija problem konfrontacji paradygmatów (pozytywistycznego i konstruktywistycznego). Pragmatyści odrzucają dualizm

obiektywność/subiektywność. Są przekonani, że “w przebiegu procesu badawczego naukowcy mogą być w swojej orientacji epistemologicznej zarówno obiektywni, jak i subiektywni” (Tashakkori, Teddlie 1998, p. 26). Warto by jednak ten problem umieścić w szerszym kontekście i przedstawić epistemologiczne konsekwencje przyjętego stanowiska.

Kolejna kwestia dotyczy problemu ciągłego odradzania się nacjonalizmów w Europie, pomimo pogłębiającej się wielolukturowości i międzykulturowości tego kontynentu oraz wzrostu mobilności (którego program Erasmus jest integralną częścią). Jakie, zdaniem Autorki doktoratu, występują źródła i konsekwencje żywotności nacjonalizmów? Wreszcie, w jaki sposób można by usytuować tożsamości studentów Erasmusa+, uczestników badań, w kontekście dychotomii kultury kontroli i rozproszenia (opisywanych w jednym z przywoływanych w bibliografii przez Autorkę tekstów)?

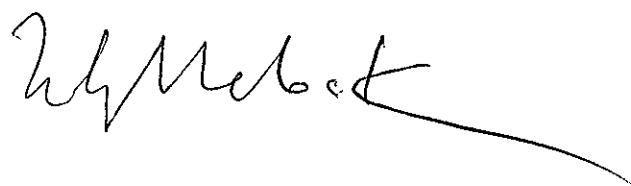
W drugiej części recenzji pragnę stwierdzić z pełnym przekonaniem, iż recenzowana rozprawa doktorska stoi na wysokim poziomie merytorycznym. Magister Agnieszka Niewiara wykazuje w niej dużą intelektualną samodzielność oraz zdolność do myślenia kreatywnego i interdyscyplinarnego. Przeprowadzane w jej doktoracie narracje są komunikatywne i dobrze uargumentowane. Dodam, że literatura wykorzystywana przez Autorkę jest bardzo reprezentatywna dla podjętego problemu i znakomicie przez nią wykorzystana.

Stwierdzą też narracje Autorki pozbawione są jakiegokolwiek normatywizmu czy „dydaktyzmu”; ich intelektualna otwartość pozwala czytelnikowi na dokonywanie samodzielnych interpretacji.

W konkluzji stwierdzam z pełnym przekonaniem, że problem badawczy postawiony przez doktorantkę jest wartościowym problemem naukowym. Autorka recenzowanego doktoratu rozwiązała go samodzielnie i zgodnie z obowiązującymi we współczesnej nauce regułami. Jej praca doktorska stoi na bardzo dobrym poziomie merytorycznym. Jest to oryginalne dzieło, które stanowi niezaprzeczalny wkład mgr Agnieszki Niewiary w wybrane przez nią pole problemowe. Rozprawa

dowodzi też bardzo wysokiej ogólnej wiedzy teoretycznej Autorki, zarówno w zakresie pedagogiki, jak i szeroko rozumianych nauk społecznych.

Stawiam więc wniosek o dopuszczenie mgr Agnieszki Niewiary do dalszych etapów przewodu doktorskiego i do publicznej obrony. Z uwagi na wysoki poziom pracy i jej oryginalność, stawiam również wniosek o jej opublikowanie w formie książkowej. Konkluzja mojej recenzji jest zdecydowanie pozytywna.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'W. M. et', with a long horizontal stroke extending to the right.